

DOI 10.33294/2523-4234-2026-36-1-279-287

УДК 37.01

ORCID 0000-0003-1299-0948

ISSN 2523-4234

Микола Лагодич

Богословська освіта в системі вищої освіти України: історія становлення та організаційно-педагогічний аспект

Актуалізація ролі богословської освіти в системі вищої освіти України відбувається на тлі укріплення взаємозв'язку між релігійною та національною ідентичністю, зростання ролі Церкви у розвитку консолідованого громадянського суспільства. Метою статті є аналіз еволюції ролі богословської як освітньої та наукової спеціальності в незалежній Україні, визначення ключових концептів організаційно-педагогічного аспекту цієї галузі. У дослідженні розглянуто ключові етапи становлення богословської освіти, обґрунтовано необхідність формування міждисциплінарного підходу до богословських освітніх програм та поступової диференціації окремих напрямків у рамках досліджуваного фаху.

Ключові слова: богослов'я, Церква, реформа, релігія, релігійне життя, служіння, цінності

Mykola Lahodych

Theological education in the higher education system of Ukraine: history of formation and organizational and pedagogical aspect

The evolution of the role of theology as an educational and scientific specialty in independent Ukraine is analyzed, and the key concepts of the organizational and pedagogical aspect of this field are defined. It is noted that theological education in the higher education system of Ukraine has undergone a rather complex evolutionary process. Rethinking the role of theological education and the Church in the dynamics of the development of modern society is currently taking place at different levels – from scientific and theoretical to practically oriented. It is stated that if in earlier periods, higher religious educational institutions that were directly subordinate to the traditional Church focused their attention, for the most part, on training church personnel, then since the implementation of the narratives of the new Law of Ukraine “On Higher Education” (2014) regarding specialty 041 “Theology”, higher education institutions have focused their efforts on qualitative transformation of the educational process, stimulation of industry-related scientific activity, optimization of personnel composition, and expansion of employment prospects for graduates, their professional and personal self-realization. As evidenced by a retrospective analysis of the key stages of the development of theological education in independent Ukraine and comparative statistics of the dynamics of religious institutions of higher education, today there is an obvious qualitative shift in emphasis in the process of training specialists in the specialty “Theology” – from training human resources for the Church to the broad prospect of self-realization of specialists in theology. This takes on particular importance in the context of the restoration of post-war Ukraine – joint initiatives of civil society and religious organizations will allow society to return to awareness of the saving power of sacrificial idealism and the Incarnate Word.

Keywords: theology, Church, reform, religion, religious life, service, values

Постановка проблеми. Переосмислення ролі богословської освіти та Церкви у динаміці розвитку сучасного суспільства проходить наразі на різних рівнях – від науково-теоретичного до практично-зорієнтованого. На тлі російсько-української війни, що супроводжується просуванням тоталітарної ідеології під видом теологічних наративів, знищенням низки релігійних об’єктів на території України, актуалізується питання взаємовпливу процесів формування релігійної та національної самосвідомості, позиціонування ролі богословської освіти в загальному полі вищої освіти.

Початок повномасштабної війни РФ проти України у 2022 р. ознаменував початок нової віхи в історії богословської освіти в національному просторі. Водночас, еволюція процесу її становлення потребує детального дослідження, як і ключові організаційно-педагогічні наративи розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На актуальному етапі розвитку демократичного устрою система вищої освіти зазнає впливу громадянського суспільства, де одним із активних учасників і співтворців позиціонується Церква як релігійна організація. Як переконує сучасний дослідницький дискурс, “у філософсько-історичній та політично-історичній ретроспективі можна говорити про паралельне існування ... релігійних ідеологій ..., інституту церкви та інституту громадянського суспільства” (Рибачук, 2022, с. 2). У ранній період незалежності України (від 1991 до початку 2000-х рр.) Церква відігравала важливу роль у становленні та розвитку демократичних процесів (Виговський, 2007, с. 27).

Водночас, як зауважував М. Мельник (2016, с. 127), вже в умовах гібридної війни Росії проти України із 2014 р. Церква проявляла активну позицію щодо “консолідації українського суспільства навколо національних та громадянських ідеалів”.

Окремі аспекти досліджуваної проблематики знайшли відображення у напрацюваннях Тамари Бакки (Бакка, 2021), Руслана Делятинського, Василя Гоголя (Делятинський, Гоголь, 2023), Івана Хареви́ча (Харевич, 2022), Василя Хоміцького (Хоміцький, 2022), Віталія Хромця (Хромець, 2019), Юрія Чорноморця (Чорноморець, 2021). Водночас, не зважаючи на значну увагу сучасних науковців до досліджуваної проблеми, аспекти динаміки богословської освіти як чинника формування демократичного громадянського суспільства потребують додаткового вивчення у контексті історії становлення та організаційно-педагогічних аспектів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає у аналізі еволюції ролі богословської як освітньої та наукової спеціальності в Україні, визначенні ключових концептів організаційно-педагогічного аспекту цієї галузі.

Виклад основного матеріалу. Богословська освіта в системі вищої освіти України зазнала доволі складного еволюційного поступу. Умовно можна диференціювати три ключові історичні етапи розвитку богословської освіти у національному освітньому просторі:

– 1991–2000 рр. – відродження під проводом Церкви мережі вищих духовних навчальних закладів і визначальних релігійних організацій, за умов якого функціонал держави зводився до адміністративно-реєстраційних дій;

– 2000–2014 рр. – початок налагодження взаємодії між Церквою та державними інституціями щодо отримання богослов’ям належного “статусу” фаху науково-

II. РЕЛІГІЯ ТА ВІРА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОСТІ

освітнього спрямування, у результаті чого богословська освіта набула подальшого розвитку в рамках вищих духовних навчальних закладів як державної, так і приватної форм власності;

– від 2014 р. – формування нормативно-правового підґрунтя для створення сприятливих передумов для розвитку богословської освіти, створення нових галузевих закладів підготовки фахівців із богослов'я за трьома рівнями вищої освіти.

Із метою кращого усвідомлення процесу еволюції статусу богословської освіти доцільно проаналізувати статистичну інформацію за минулі періоди. Зокрема, у 1998 р. національна мережа закладів вищої богословської освіти, що за тогочасною термінологією мала назву “вищих духовних навчальних закладів” традиційних Церков включала:

– 18 ВДНЗ Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП),

– 8 ВДНЗ Української православної церкви Київського патріархату (УПЦ КП),

– 4 ВДНЗ Української автокефальної православної церкви (УАПЦ),

– 9 ВДНЗ Української греко-католицької церкви (УГКЦ),

– 5 ВДНЗ Римо-католицької церкви (РКЦ) (Стоцький, 1999, с. 18, 34, 47).

У 1993 р. вперше в Україні було відновлено богословську освіту в Чернівецькому державному університеті, котрий розпочав підготовку богословів на замовлення УПЦ КП. Через невизначеність статусу теології та відмову держави вносити її до переліку офіційно визнаних спеціальностей, навіть незважаючи на те, що ще в 1993 р. університет отримав ліценцію на підготовку спеціалістів з богослов'я (теології), студенти які навчалися в Чернівецькому університеті за спеціальністю “Теологія” дипломів державного зразка не отримали. Випускню атестацію та видачу дипломів провела Київська духовна академія УПЦ КП. До часу внесення богослов'я у перелік спеціальностей на базі університету було створено Богословське відділення КДА (згодом КПБА), котре проіснувало до 2019 р. (Балух, 2019).

Водночас, для порівняння, у 2022 р., крім мережі ВДНЗ (згідно з новою законодавчою термінологією – “закладів вищої богословської освіти” (ЗВБО)), які перебувають виключно в підпорядкуванні та структурі традиційних Церков, функціонували також 10 ліцензованих Міносвітою закладів вищої освіти (ЗВО) приватної форми власності, які отримали державну акредитацію спеціальності 041 “Богослов'я” за рівнями вищої освіти.

Підготовку фахівців за третім освітньо-науковим рівнем вищої освіти реалізують два заклади вищої освіти – Київська православна богословська академія і Український католицький університет. У 2025 р. в Україні, за інформацією ЄДЕБО, студентами-богословами стало 475 осіб (162 вступили у магістратуру і 313 – на бакалаврат). Зкладами вищої освіти було відкрито 14 бакалаврських і 9 магістерських програм (ЄДЕБО, 2025).

Дослідження особливостей ціннісних орієнтацій на різних етапах професійного становлення студентів-богословів (Коструба, 2018, с. 116–118) репрезентують домінантність мотивів допомоги і милосердя до оточуючих (майже 60% респондентів), визнання і впливу (37%), пізнання нового (близько 26%). Узагальнені результати

особливостей ціннісних орієнтацій на різних етапах професійного становлення у студентів-богословів продемонстровані на рис. 1.

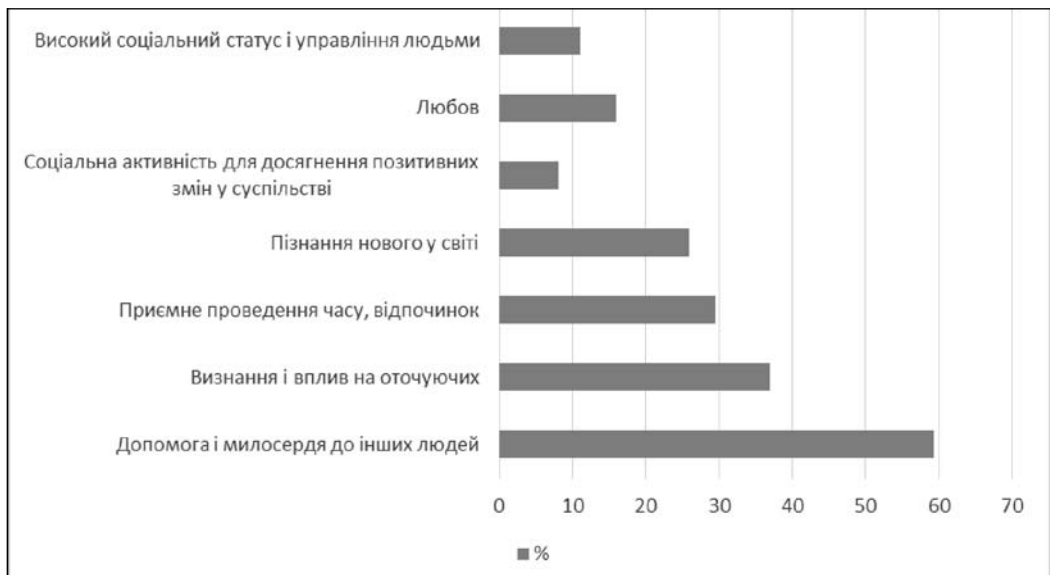

Рисунок 1. Домінуючі цінності студентів-богословів в Україні, % респондентів
Джерело – (Коструба, 2018, с. 116–118)

Отже, аналіз ціннісних орієнтацій студентів майбутніх священнослужителів дає можливість стверджувати, що соціальні очікування щодо цієї професії цілком виправдані.

Загалом, у процесі розвитку богословської освіти в Україні за останніх три десятиріччя відбулося якісне зміщення акцентів у підготовці фахівців. Зокрема, якщо у давніші періоди вищі духовні навчальні заклади, що мали безпосередню підпорядкованість традиційній Церкві, концентрували увагу, здебільшого, на підготовці церковних кадрів, то від моменту реалізації наративів нового Закону України “Про вищу освіту” (2014) щодо спеціальності 041 “Богослов’я” заклади вищої освіти акцентували зусилля на якісній трансформації освітнього процесу, стимулюванні галузевої наукової діяльності, оптимізації кадрового складу та розширенні перспектив працевлаштування випускників, їх професійної та особистісної самореалізації (Вепрук, 2004).

Таким чином, певна “легалізація” богослов’я як повноцінної галузі вищої освіти сформувала фундамент для підготовки нової категорії фахівців, які чинять суттєвий вплив на розвиток громадянського демократичного суспільства в Україні. Зрозуміло, що цей процес мав певні наслідки – від виникнення певних застережень зі сторони традиційних Церков щодо потенційної втрати духовно-містичної компоненти формації богослова до інтенсифікації інтересу до богословської вищої освіти серед мирян у контексті розвитку власного світогляду та варіативності форм професійної діяльності.

У 2021 р. Міністерством освіти і науки України було затверджено галузевий Стандарт вищої освіти зі спеціальності 041 “Богослов’я” (2021). Відповідно до цього Стандарту випускник вишу з богословської освіти володіє такими академічними пра-

II. РЕЛІГІЯ ТА ВІРА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОСТІ

вами, як право на здобуття додаткового фаху за тією ж або іншою спеціальністю та можливостями працевлаштування у якості педагога з дисциплін духовно-морального спрямування, катехита, персоналу релігійних організацій без духовного сану. Норми класифікатора ДК 003:2010 визначають можливість для “магістра богослов’я” займати посаду священнослужителя, єпископа, викладача закладу вищої освіти, консультанта з суспільних та релігійних питань тощо (Національний класифікатор України).

Зрозуміло, що розширення спектру можливостей професійної самореалізації для фахівців з богослов’я супроводжується їх впливом на формування суспільної думки і морально-етичної богословської оцінки сучасних процесів, визначення рівня між-конфесійної толерантності в суспільстві, впливом на розвиток майбутніх поколінь. Репрезентативними у даному контексті вбачаються результати соціологічних опитувань щодо рівня суспільної довіри до Церкви як одного з ключових детермінуючих інститутів громадянського суспільства. Так, відповідно до офіційних даних Київського міжнародного інституту соціології, у період 2017–2020 рр. рівень довіри перебував у межах 52–57% (Грушецький, 2023).

Зосереджуючи увагу на особливостях функціонування закладів вищої освіти в Україні, які реалізують програми підготовки фахівців з ліцензованих і акредитованих богословських освітніх програм, доцільно відзначити ключові організаційно-педагогічні наративи їх функціонування та розвитку в нинішній час:

- активне і поглиблене розширення меж освітньої та наукової діяльності в галузі богословської науки;
- створення навчальних планів, системи оцінювання, розкладів, які враховують специфіку богослов’я, церковні канони та загальні вимоги щодо організації навчального процесу в вищій школі;
- заснування нових та розвиток існуючих фахових наукових видань, розширення виробництва галузевої наукової, навчальної і науково-популярної літератури;
- проведення галузевих громадських заходів і наукових конференцій з диференціацією окремих векторів і спеціалізацій;
- розроблення та впровадження міждисциплінарних освітніх програм;
- використання інноваційних методів навчання, що залучають розвиток критичного мислення та креативності до загальної програми духовно-морального становлення особистості;
- інтеграція богословських дисциплін із загальноосвітніми, синергійність процесу професійних та духовних компетентностей як результат поєднання теології та педагогіки (Васьковський, 1998; Вовк, 2022).

Підготовка висококваліфікованих фахівців у полі вищої богословської освіти, очевидно, потребує зорієнтованості на формування мультифакторних компетентностей: богослов має бути не лише здатним до наукової роботи, але й до ефективної пастирської, просвітницької діяльності та служіння (Климишин, 2009). Прийнята до розгляду проблема виникнення релігії у богословському викладі доповнює розуміння сучасних науково-культурних дискурсів. У концепціях та напрямках релігійної філософії, філософії релігії, філософії культури (що пов’язані з рефлексивними структурами у релігійній традиції) можна виявити логіко-термінологічні аналогії

зі світськими формами наукового пізнання. Визначення культурних смислів у богословських поняттях та значеннях дозволяє окреслити деякі загальні контрапункти діалогу релігії та культури. Організаційно-педагогічний аспект процесу, при цьому, має враховувати важливість збереження традицій, адаптивні вимоги щодо сучасних освітніх трендів та вимог цифровізації, що відповідає ключовим тенденціям розвитку вищої освіти України.

На сьогодні стає очевидним, що як динаміка ринку праці, так і сучасні виклики перед Церквою у перспективі продовжать впливати на розвиток богословської освіти в Україні. Першочергово цей процес буде зорієнтований на якісну фахову підготовку – зокрема у рамках інноваційних напрямків спеціалізації богослова, як-от “Моральне богослов’я”, “Канонічне право” чи “Історія Церкви”, або ж “Християнська педагогіка” чи “Християнська психологія”. Зокрема, такі вектори богословської освіти сприятимуть гармонійному розвитку міжконфесійних відносин, популяризації засад біоетики, національної історичної пам’яті, релігійного туризму і паломництва (Козловський, 2000). Водночас, християнська педагогіка (Катехитика) дозволить популяризувати загальнолюдські морально-етичні цінності серед сучасної молоді, а християнська психологія – надати практичну духовно-моральну підтримку різним суспільним верствам.

Подальший розвиток вищої богословської освіти в Україні має бути спрямованим на поглиблення духовного життя соціуму і його духовно-мистецьке сприйняття світу, популяризацію догматичних основ віровчення, розвитку продуктивного діалогу між різними християнськими конфесіями. Важливістю набуває також механізм “освітньої мобільності” (Швидун, 2021), який має на меті максимальне врахування індивідуальних запитів здобувачів богословської освіти, коригування навчального процесу та інтеграцію вузькоспеціалізованих інновацій в галузі богослов’я. При цьому освіта набуває вираженого міждисциплінарного характеру: майбутні покоління фахівців з богослов’я володітимуть потенціалом для успішної реалізації не лише в рамках розвитку Церков, але й щодо вдосконалення громадянського суспільства. Зазначене набуває особливої ваги у контексті відновлення повоєнної України – спільні ініціативи громадянського суспільства та релігійних організацій дозволять повернути соціуму усвідомлення рятівної сили жертвового ідеалізму і Втіленого Слова. На зміну періоду загального очерствіння душ та приниження українців має прийти “осмислена богослов’ям культура солідарності й ненасильства, гуманізму, гідності й прав людини” (Харевич, 2022, с. 130).

Висновки. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що ключові тенденції розвитку богословської освіти в системі вищої освіти України репрезентують поетапне збільшення впливу сучасних фахівців-богословів на розвиток демократичного громадянського суспільства. Як свідчить ретроспективний аналіз ключових етапів розвитку богословської освіти в незалежній Україні та порівняльна статистика динаміки духовних закладів вищої освіти, на сьогодні очевидним є якісне зміщення акцентів у процесі підготовки фахівців зі спеціальності “Богослов’я” – починаючи від підготовки кадрового ресурсу для Церкви до широкої перспективи самореалізації фахівців з богослов’я.

Запровадження механізму ліцензування та акредитації спеціальності “Богослов’я” нормами Закону України “Про вищу освіту” стимулювало розвиток галузевих за-

II. РЕЛІГІЯ ТА ВІРА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОСТІ

кладів вищої освіти, активізувало освітньо-наукові процеси в галузі богословських наук, розширило потенціал професійної реалізації для випускників-богословів як у релігійно-церковній, так і в суспільній сферах діяльності.

Потенційний розвиток проблематики має бути зосереджений на пошуку шляхів практичної активізації освітньої та наукової діяльності богословського спрямування у межах вишів, що буде спрямована на синергію суспільної популяризації богословського знання та результатів глибоких наукових досліджень, із поступовим розширенням і диференціацією окремих вузьких спеціалізацій. Важливим є також створення міждисциплінарних освітніх програм, що дозволять задовільнити зростання “попиту на духовність” в соціумі, успішно інтегрувати богословську освіту в систему вищої освіти і науки України.

1. Бакка, Т. (2021). Нові підходи до системи професійної освіти у вищій богословській школі. *Труди Київської Духовної Академії: науковий збірник Київської православної богословської академії, 21(193)*, 28–40. <https://doi.org/10.35332/2411-4677.2021.21.1>

2. Балух, В. (гол. ред.). (2019). *ФТФ – осередок філософсько-богословської освіти: культурно-просвітницька місія (1875–1940, 1994–2019): колект. монографія*. Чернівці: Рута.

3. Васьковський, В. (1998). Духовна освіта в Україні: проблеми і напрямки розвитку. *Людина і світ, 10*, 26–29.

4. Вепрук, В. (2004). Становлення вищої теологічної освіти на Буковині. *Україна і світ: етнічні, науково-інтелектуальні та освітні виміри*. Київ, 274–280.

5. Виговський, Л. (2007). Церква як чинник формування і утвердження громадянського суспільства в Україні. *Релігійна свобода: науковий щорічник, 12*, 23–27.

5. Вовк, Н. (2022). Формування самоідентичності українського суспільства: погляд крізь призму соціальних мереж. *Актуальні питання гуманітарних наук, 55(1)*, 4–8. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-1>

7. Грушецький, А. (2023, 13 січня). *Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2022 роках* [Пресреліз]. Київський міжнародний інститут соціології. <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1174&page=1>

8. Делятинський, Р., Гоголь, В. (2023). Богословська освіта і наука як засоби формування громадянського суспільства в Україні. *Науково-теоретичний альманах Грані, 26(3)*, 6–19. <https://doi.org/10.15421/172342>

9. ЄДЕБО: Вступна кампанія 2025. *Єдина державна електронна база з питань освіти (ЄДЕБО)*. https://vstup.edbo.gov.ua/offers/?qualification=1&education_base=40&speciality=B8

10. Климишин, О. (2009). Християнсько-орієнтований підхід до формування особистості в умовах сучасного суспільства. *Науковий вісник Івано-Франківської теологічної академії УГКЦ “Добрий Пастир”*, 2, 205–212. Теологія. <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/290>

11. Козловський, І. (2000). Духовно-релігійне відродження українського суспільства: реалії і сьогодення. *Схід, 3*, 66–69.

12. Коструба, Н. (2018). *Психологічні особливості професійного становлення майбутніх священнослужителів: монографія*. Луцьк: Вежа-Друк. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/14667/1/Монографія_2%281%29.pdf

13. Мельник, М. (2016). Церковний вплив на розвиток громадянського суспільства. *Науково-теоретичний альманах “Грані”, 19(4)*, 124–128. <https://doi.org/10.15421/1716089>

14. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. HR Liga. https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433

15. Рибачук, М. (2022). Громадянське суспільство і Церква. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*, 5, 1–19. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/pidruchniku/21/4.pdf>

16. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 041 «Богослов'я» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 1483). (2021, 30 грудня). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/30/041-Bohoslovyu.bakalavr.30.12.21.pdf>

17. Стоцький, Я. (1999). *Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988–1998 рр.)*. Тернопіль.

18. Харевич, І. (2022). Роль сучасної Католицької Церкви у формуванні морально-ціннісних й етичних орієнтацій дітей, молоді та дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1(21), 125–134. [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.125-134](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.125-134)

19. Хоміцький, В. (2022). Освітня діяльність УПЦ КП в Західній Україні в період 1992–2018 рр. *Літопис Волині*, 27, 116–123. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.19>

20. Хромець, В. (2019). *Богословська освіта як феномен релігійного та світського освітнього простору України* [дис. ... д-ра філос. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова]. https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D26.053.21/Chomec.pdf

21. Чорноморець, Ю. (2021). Перспективи розвитку духовної освіти в Україні. *Філософія освіти*, 26(2), 8–24. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-2-1>

22. Швидун, Л. (2021). Освітня мобільність у просторі глобалізованого світу. *Науково-теоретичний альманах “Грані”*, 24(5), 27–34. <https://doi.org/10.15421/172152>

References

1. Bakka, T. (2021). Novi pidkhody do systemy profesiinoi osvity u vyshchii bohoslovskii shkoli. *Trudy Kyivskoi Dukhovnoi Akademii: naukovyi zbirnyk Kyivskoi pravoslavnoi bohoslovskoi akademii*, 21(193), 28–40. <https://doi.org/10.35332/2411-4677.2021.21.1> (in Ukrainian).

2. Balukh, V. (Ed.). (2019). *FTF – oseredok filozofsko-bohoslovskoi osvity: kulturno-prosvitnytska misiia (1875–1940, 1994–2019): kolekt. monohrafiia*. Chernivtsi: Ruta (in Ukrainian).

3. Vaskovskiy, V. (1998). Dukhovna osvita v Ukraini: problemy i napriamky rozvytku. *Liudyna i svit*, 10, 26–29 (in Ukrainian).

4. Vepruk, V. (2004). Stanovlennia vyshchoi teolohichnoi osvity na Bukovyni. *Ukraina i svit: etnichni, naukovo-intelektualni ta osvichni vymiry*. Kyiv, 274–280 (in Ukrainian).

5. Vyhovskyi, L. (2007). Tserkva yak chynnyk formuvannia i utverdzhennia hromadianskoho suspilstva v Ukraini. *Relihiina svoboda: naukovyi shchorichnyk*, 12, 23–27 (in Ukrainian).

6. Vovk, N. (2022). Formuvannia samoidentychnosti ukrainskoho suspilstva: pohliad kriz pryzmu sotsialnykh merezh. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 55(1), 4–8. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-1> (in Ukrainian).

7. Hrushetskyi, A. (2023, Sichen 13). *Dynamika doviry sotsialnym instytuttsiam u 2021–2022 rokakh* [Presreliz]. Kyivskiy mizhnarodnyi instytut sotsiologii. <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1174&page=1> (in Ukrainian).

8. Deliatynskiy, R., Hohol, V. (2023). Bohoslovskia osvita i nauka yak zasoby formuvannia hromadianskoho suspilstva v Ukraini. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 26(3), 6–19. <https://doi.org/10.15421/172342> (in Ukrainian).

II. РЕЛІГІЯ ТА ВІРА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОСТІ

9. Vstupna kampaniia 2025. *Yedyna derzhavna elektronna baza z pytan osvity (YeDEBO)*. https://vstup.edbo.gov.ua/offers/?qualification=1&education_base=40&speciality=B8 (in Ukrainian).
10. Klymyshyn, O. (2009). Khrystyiansko-orientovanyi pidkhid do formuvannya osobystosti v umovakh suchasnoho suspilstva. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoi teolohichnoi akademii UHKTs "Dobryi Pastyr"*, 2, 205–212. Teolohiia. <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/290> (in Ukrainian).
11. Kozlovskiy, I. (2000). Dukhovno-relihiine vidrozhennia ukrainskoho suspilstva: realii i sohodennia. *Skhid*, 3, 66–69 (in Ukrainian). Kostruba, N. (2018). *Psykhologichni osoblyvosti profesiinoho stanovlennia maibutnikh sviashchennosluzhyteliv: monohrafiia*. Lutsk: Vezha-Druk. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/14667/1/Монографія_2%281%29.pdf (in Ukrainian).
12. Melnyk, M. (2016). Tserkovnyi vplyv na rozvytok hromadianskoho suspilstva. *Naukovo-teoretychnyi almanakh "Hrani"*, 19(4), 124–128. <https://doi.org/10.15421/1716089> (in Ukrainian).
13. *Natsionalnyi klasyfikator Ukrainy. Klasyfikator profesii DK 003:2010*. HR Liga. https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433 (in Ukrainian).
14. Rybachuk, M. (2022). Hromadianske suspilstvo i Tserkva [Civil Society and the Church]. *Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei*, 5, 1–19. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/pidruchniku/21/4.pdf> (in Ukrainian).
15. Standart vyshchoi osvity zi spetsialnosti 041 "Bohoslovia" dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity (zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 1483). (2021, Hruden, 30). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/12/30/041-Bohoslovyva.bakalavr.30.12.21.pdf> (in Ukrainian).
16. Stotskiy, Ya. (1999). *Relihiina sytuatsiia v Ukraini: problemy i tendentsii rozvytku (1988–1998 rr.)*. Ternopil (in Ukrainian).
17. Kharevych, I. (2022). Rol suchasnoi Katolytskoi Tserkvy u formuvanni moralno-tsinnisnykh y etychnykh oriiantatsii ditei, molodi ta doroslykh. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 1(21), 125–134. [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.125-134](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.125-134) (in Ukrainian).
18. Khomitskiy, V. (2022). Osvitnia diialnist UPTs KP v Zakhidnii Ukraini v period 1992–2018 rr. *Litopys Volyni*, 27, 116–123. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.19> (in Ukrainian).
19. Khromets, V. (2019). *Bohoslovska osvita yak fenomen relihiinoho ta svitskoho osvitnoho prostoru Ukrainy* [dys. ... d-ra filos. nauk, Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova]. https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D26.053.21/Chomec.pdf (in Ukrainian).
20. Chornomorets, Yu. (2021). Perspektyvy rozvytku dukhovnoi osvity v Ukraini. *Filosofia osvity*, 26(2), 8–24. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-2-1> (in Ukrainian).
21. Shvydun, L. (2021). Osvitnia mobilnist u prostori hlobalizovanoho svitu. *Naukovo-teoretychnyi almanakh "Hrani"*, 24(5), 27–34. <https://doi.org/10.15421/172152> (in Ukrainian).

Стаття: надійшла до редакції 24.09.2025
прийнята до друку після рецензування 8.10.2025
опублікована (оприлюднена) 29.05.2026